

ЇЇ ДУША БУЛА ВІДКРИТА УКРАЇНІ

Осінній вечір 11 листопада 2015 року для багатьох нас, вихованців наукової школи професора **Олени Гнідан**, став сумним і невимовним болем пройняв серця тих, хто мав щастя спілкуватися з цією дивовижною Жінкою, Учителем від Бога, незрадливою Українкою.

Звістка про її відхід у кращі світи приголомшила, бо вірилося, що все-таки пані Гніданова (так шанобливо між собою ми називали духовну наставницю) покличе нас у гості, аби відсвяткувати день народження, який минув зовсім недавно – 27 вересня... Непогасний і життєдайний оптимізм, яким так щедро ділилася з тими, хто інколи підупадав на дусі, не покидав Олену Дмитрівну і в останні місяці життя у нерівній боротьбі зі страшною хворобою. Незадовго до смерті голубила думку, що все-таки стане на ноги й збере нас, як завжди любила це робити, у своєму гостинному київському помешканні. Не судилося, бо Господь покликав дорогу нам усім Олену Дмитрівну на свою небесну і вічну гостину...

Пригадалося високодуховне і світле святкування її 65-ліття, на якому врзалися у пам'ять вітальні слова письменника, лауреата Національної премії ім. Тараса Шевченка Яреми Гояна, її сусіда й товариша з рідного села. Він сказав, що «Олена Дмитрівна – це українка-галичанка з душою, відкритою Україні, як удень і вночі була відкрита людям хвіртка біля отчої хати аристократів духу Гніданів у центрі родинного села Залуччя». Зринув у пам'яті й текст дарчого надпису на одній із книжок відомого в Україні літературознавця, львівського професора Івана Денисюка, який називав її суто по-гуцульськи – чічка Оленка – і твердив, що «пані Олена – ідеал жінки, в якій краса і мудрість так божевільно сплелися». Найкраще характеризують професора О. Гнідан і ті, хто знав її як ученого й педагога. Так, доктор педагогічних наук, професор Ганна Токмань влучно зауважила, що «Олена Дмитрівна Гнідан поєднала в собі науковий хист і патріотичну пристрасність. Її оригінальні літературознавчі роботи присвячено переважно письменникам Покуття. Василь Стефаник, Марко Черемшина, Лесь Мартович, про яких вона пише, подібні до неї самої – талановиті українські інтелігенти, що зберегли зв'язок із рідною землею та простою

людиною праці. Думка Олени Гнідан смілива й вивірена серцем, її стиль – взірць знання рідної мови й любові до неї, коло наукових зацікавлень широке – у ньому поєднуються історія та теорія літератури, літературна критика, компаративістика. Олена Дмитрівна піклувалася про гідну європейської держави літературну освіту для молоді: її розвідки про Володимира Винниченка, Наталю

Кобринську, Євгенію Ярошинську та інших митців слова стали відкриттям для вчителів, студентів, школярів. Науковець, який живе на межі ХХ і ХХІ століть, правдиво відтворює нам літературне життя попереднього зламу століть і талановито інтерпретує його мистецькі тексти. Пані Олена у своїх історико-літературних дослідженнях випередила вітчизняну теоретичну думку».

Пуповина Олени Гнідан закопана у землі славного Покуття, яке в історії України посідає особливе місце. Воно дало не лише українській, а й світовій культурі Покутську трійцю – В. Стефаніка, М. Черемшину, Лесь Мартовича. На цій благодатній землі зросли й інші відомі письменники, учені, художники, композитори, народні майстри, назвати хоча б Р. Іваничука, Я. Гояна, І. Малковича, Л. Пирога, М. Касіяна. Саме тут, серед мальовничої природи цього казково-красивого краю народилася на світ 27 вересня 1938 р. у селянській родині Дмитра та Параски Гніданів четверта дівчинка, яку нарекли Оленою – батьки ніжно звали її Єленкою. Так розпорядився Всевишній, що вона була найменшою за віком у родині, а тому батьки, сестри і брат любовно ставилися до неї. День її появи на світ припадає на велике християнське свято – Воздвиження Чесного Хреста Господнього (у народі – Здвиження, Здвиг). За однією з легенд, віднайдіння Хреста приписують св. Гелені (Олені), матері імператора Костянтина Великого. Отож батьки, віряни греко-католицької церкви, нарекли її Оленкою. За народними віруваннями, саме з цього дня птахи починають відлітати у вирій. Після цьо-

го свята відлетіла у вирій і душа незабутньої Олени Гнідан. У цьому є щось символічне!

Довга й нелегка дорога Олени Гнідан у світ знань і науки бере початок у родині, а згодом у школі рідного села Залуччя-Долішнє Снятинського району на Івано-Франківщині. 1955 р. закінчила Снятинську школу ім. Василя Стефаника, улюбленими предметами були уроки мови, літератури та музики, які фактично й визначили її подальшу життєву долю. Спочатку працює бібліотекарем у рідному селі, де діяв потужний осередок забороненого советами товариства «Просвіта». Його активним членом був батько О. Гнідан, знаний в окрузі тесля Дмитро Гнатович. Про нього вона говорила з особливою теплотою, гордилася його вродженою мудрістю та розважливістю, з її уст при згадці про батька завжди святочно зрinalи слова: «Децьо казали, децьо любили читати...»

1957 р. О. Гнідан, успішно витримавши іспити, стає студенткою філологічного факультету (відділення української мови, літератури та співів) Львівського педінституту, який у 1960 р. було переведено до Дрогобича. Аби бути ближче до батьківської домівки, продовжує навчання на такому ж відділі Станіславського педінституту (нині Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника). З 1962 р. О. Гнідан працює вчителем української мови, літератури та співів у с. Верхній Майдан Ланчинського району Івано-Франківської області, а через рік повертається у рідну альма-матер, де пройшла шлях від методиста заочного відділу до викладача кафедри музики Івано-Франківського педінституту.

Подальшу долю Олени Дмитрівни визначила зустріч із двома шляхетними та щедрими на любов до людей жінками – дружиною Марка Черемшини Наталією Семанюк (вона називала свою вдячну ученицю доньця Оленка) та професором Київського університету ім. Тараса Шевченка, знаним ученим-філологом Ніною Жук. Якщо перша гостинно відчинила двері музею Марка Черемшини у Снятині, в якому вивчала секрети творчої лабораторії самотнього майстра слова, то друга була мудрим і по-материнськи дбайливим керівником її кандидатської дисертації «Марко Черемшина і фольклор», яку успішно захистила 1971 р. у Київському державному університеті ім. Тараса Шевченка.

Згодом невтомна праця на посаді старшого викладача, доцента Київського педінституту ім. Максима Горького (нині Національний педагогічний університет ім. Михайла Драгоманова) (1972–1991 рр.). Серед вихованців Олени Гнідан сотні

вдячних філологів-словесників, які стали вчителями, письменниками, вченими.

Водночас вона не покидає наукової праці, з-під її пера виходять монографії, підручники, навчальні посібники, у яких розглядається творчість Покутської трійці: «Марко Черемшина. Нарис життя і творчості» (К., 1985), «Василь Стефаник. Життя і творчість» (К., 1991). Результатом цієї багаторічної праці став блискучий захист докторської дисертації на тему «Покутська трійця: проблеми індивідуального стилю як художнього вияву духовної атмосфери часу».

На жаль, не вміємо ми за життя цінувати талановитих і відданих Україні людей. Хоч як це парадоксально, але вже за часів незалежної України, за любов до якої в радянські часи була під пильним оком компартійної влади й КДБ, О. Гнідан вимушена міняти місце праці: з 1991 р. працює в Київському педінституті іноземних мов, а з 1994 по 1999 рр. – професором кафедри української літератури Тернопільського педінституту. З 2000 р. по 2006 р. перебувала на посаді професора кафедри української мови, літератури та культури Національного авіаційного університету.

Її високі професійні якості, багаторічну сумлінну працю відзначено преміями та подяками керівництва університету, державними нагородами, зокрема медалями «В пам'ять 1500-ліття м. Києва» й «Ветеран праці». 2003 р. стала лауреатом районної премії ім. Марка Черемшини (2003) у номінації «Краєзнавча робота та просвітництво» за статті про життєвий і творчий шлях письменника та книжку «Марко Черемшина. Нариси життя і творчості».

Професора О. Гнідан пам'ятаємо як неперевершеного лектора. Її лекції, по-акторському витончені, науково глибокі й аргументовані, були завжди творчими, вони будили думку, вчили не брати на віру усталених суджень. Олена Дмитрівна знала напам'ять чимало творів В. Стефаника, Марка Черемшини, які майстерно декламувала (лауреат всесоюзного конкурсу читців), колоритно й природно відтворюючи гуцульський діалект, що викликало захоплення її слухачів. Часто викладачі інших вишів користувалися магнітофонними записами О. Гнідан на своїх лекціях. Як глибокий і вдумливий літературознавець, читала провідні курси з історії української літератури кінця XIX – початку XX ст., історії літературної критики, вступу до літературознавства. Матеріали лекцій, наукові праці О. Гнідан лягли в основу «Програми з історії української літератури», затвердженої свого часу Міністерством освіти

УРСР для всіх філологічних факультетів тодішніх педінститутів, а також підручників, навчальних посібників – «Історія української літератури XIX – поч. XX ст. Практичні заняття, навчальний посібник для студентів педінститутів» (К., 1987), «Історія української літератури кін. XIX – поч. XX ст.» (К., 1991), «Історія української літератури: перші десятиріччя XIX ст.» (К., 1992), «Володимир Винниченко. Грицько Григоренко. Штрихи до портретів» (К., 1995), «Володимир Винниченко. Життя, діяльність, творчість» (К., 1996), «Історія української літератури 70–90-х рр. XIX ст.: у 2 т. / за ред. проф. О. Гнідан» (К., 2002–2003) та ін. Загалом творчий доробок професора Олени Гнідан налічує понад 200 наукових праць. Маємо всі підстави твердити, що вона створила свою літературознавчу школу, адже під її керівництвом захищено 5 докторських та 17 кандидатських дисертацій.

Упродовж свого життя, зокрема за радянських часів, О. Гнідан приділяла пильну увагу патріотичному вихованню студентської молоді. Чимало нині відомих письменників, літературних критиків завсвоїли її мудру лектуру, будучи учасниками творчих дискусій літературного гуртка «Плеяда» при тодішньому Київському педінституті ім. Максима Горького. З перших днів утворення Товариства української мови ім. Тараса Шевченка Олена Гнідан стала його активним членом, вона брала дійову участь у духовному відродженні України.

У молодості виключена з комсомолу за інакodomство, і, зрозуміло, не була членом прісної пам'яті комуністичної партії, О. Гнідан з почуттям великої відповідальності стала до партійної роботи у новоствореній Демократичній партії України, проте це не принесло того державницького задоволення, на яке очікувала. Отож і надалі була байдужа до якогось членства у партіях, проте ніколи не дистанціювалася від політичного життя в Україні. Події двох Майданів пропускала через свою душу і, не маючи можливості самій фізично брати в них участь, підтримувала фінансово, віддаючи кошти на потреби повстанців. Тяжко переживала розпочату Росією війну проти України, сприймаючи смерть наших героїв так само болісно, як загибель рідного брата – воїна УПА.

Олена Дмитрівна була надзвичайно цікавою співбесідницею, захоплювала слухача унікальною пам'яттю, умінням аналітично поглянути на поточне політичне життя України. Пригадую, як уразило її вбивство В. Чорновола, смерть якого оплакувала як непоправну втрату для України й по-материнському називала його «наш Славко». Твердила, що президентство В. Чорновола вивело б Україну на європейські шляхи вже давно і нині ми не переживали б трагедії російсько-української війни та втрати Небесної Сотні...

Олена Дмитрівна мала чудовий голос (багатолітня учасниця ансамблю «Росинка»), пісні в її виконанні, особливо дуетом із названим на честь батька сином Дмитриком, вирізнялись особливим душевно-тремтливим звучанням, особливо ж пісня на слова С. Руданського «Я співаю колір чорний, бо то колір мій». Попри те, що життя професора Олени Дмитрівни було нелегким (на жаль, так і не удостоїлася високих державних нагород, до яких ставилася із притаманним їй скепсисом), вона все-таки вийшла з нього переможцем. Щоправда, доводилося, як співається у цій пісні, і «вмитися слезов», але долю рідна мати Параска дала їй не чорну, а світлу. Світлу тому, що незабутня Олена Дмитрівна полишила по собі найцінніше й найдорожче – світлу і вдячну пам'ять у сотнях сердець її вихованців, друзів, колег, а ще – фундаментальні непроминальні наукові праці. У цьому, власне, і є сенс людського буття. І всі ми, хто знав і любив Олену Дмитрівну, неодмінно пом'янемо її, «заплачемо над гробом» таки не в чужині, а в рідній Україні, для якої її душа була завжди відкрита. Професор Олена Гнідан була і є для нас взірцем того, яким має бути справжній патріот України, справжній український інтелігент. Прощайте, незабутня Олено Дмитрівно, а Вашу останню путь в осінню, на жаль, чорну для нас днину омиваємо гіркою «слезов» розлуки з Вами, і плаче дощем сліз по всій Україні «чорна хмаронька» Ваших вихованців. Вічна Вам пам'ять! Слава Україні!

Сидір КІРАЛЬ,

*доктор філологічних наук, професор,
один із вдячних учнів*